
FORORD

Længslen efter noget andet er sejlivet. Selv når den synes at visne bort, står mindet og savnet tilbage – en længsel efter længselen, funderet i frygten for kollektiv fantasmatisk impotens: Kan vi ikke længere drømme?

Utopien er den reneste form for det andet, vi længes efter. Derfor vender den bestandigt tilbage efter at være blevet erklæret død og begravet. Utopier fordømmes som farlige kim til totalitære styreformers og latterliggøres som urealistiske fantastier, ikke mindst under det aktuelle ideologiske regime, som hævder, at der ikke er noget alternativ til nyliberalismens og globaliseringens verdensorden. Men selv her begynder utopierne at blive efterlyst, både som meningsskabende forestillinger og kritiske standpunkter. Midt i systemets tilsyneladende almagt begynder vi at opdage eller søge efter de sprækker, der er til stede, fordi vi som historiske væsener aldrig passer helt ind i en given orden. Vi begynder at føle trang til at lære – eller måske rettere: repetere på nye måder – hvordan vi kan udvide disse sprækker af frihed, ikke blot ved at reagere imod specifikke, iøjnefaldende urimeligheder, men også ved at lære at tænke, se og drømme anderledes, fri af det beståendes hegemoniske former.

I denne fundamentale udlængsel og generelle historiske ramme kan man formentlig finde grundtræk til en forklaring af utopiens aktuelle genkomst. Ikke kun som akademisk studieobjekt, men også i kunst, litteratur og den dagligdags samfundsdebat synes utopier og utopiske tankemåder at opleve fornyet interesse. Man kan fristes til at hævde, at de er kommet 'på mode' – i hvert fald i visse kredse. Men selv modebølger er aldrig løsrevne kulturelle fænomener, men tegn eller symboler i den samme tegn- og symboladede virkelighed som disse større verdenshistoriske konjunkturer. Det er heller ikke bare tilfældigt, at den utopiske interesse dukker op igen netop nu og netop i sine aktuelle former og sfærer. Når vi i dette nummer af *K&K* tager den århundredlange diskussion om utopien op igen, er det for at give et kritisk bidrag både til forståelsen af dens aktuelle genkomst og udviklingen af evnen til at tænke om det anderledes på måder, der svarer til – eller rettes imod – vores egen samtid.

Utopier er et af de fænomener, som mange har en mening om, men langt færre har tænkt nærmere over, endsige studeret. Praktisk talt alle forståelser af fænomenet, fra

de hastigste affærdigelser til de grundigste studier, tager udgangspunkt i begrebets dobbeltbetydning, som formentlig var tilsigtet allerede hos Thomas More. Med sin *Utopia* fra 1516 definerede han ikke blot en særlig litterær genre og en bestemt samfundspolitisk tænkemåde, men skabte også kunstbegrebet *utopi* ved en (med engelsk udtale) lydlig forening af *outopia*, ikkestedet (dvs. det sted, der ikke findes), og *eutopia*, det lykkelige sted. Men herfra deles meningene, og diskussionerne angår meget mere end blot den påstand om lykke, der knyttes til dette ikkested.

Selv i de kredse, hvor utopien er blevet genstand for videnskabelige studier, hersker ikke blot de videnskabelige miljøers sædvanlige stridigheder mellem rivaliserende tilgange og skoler. Her er også bemærkelsesværdige uenigheder om, hvori selve studierne genstår, hvor vi kan finde utopien, hvor dens grænser går, og hvilke fordringer vi kan stille til vores materiale. Skal utopien afgrænses som et distinkt genstandsfelt, en væsensbestemt litterær og politisk genre, hvori Mores klassiker tegner et fast udgangspunkt for en lang kanon af statsromaner og arkitekttegnede visioner om fjerne steder og fremtider? Eller skal utopi snarere forstås som et analytisk greb med heuristiske implikationer, en søgen – efter især Ernst Blochs forbillede – efter ‘håbets princip’ i utopiske funktioner, der kan gemme sig i praktisk talt alle livets aspekter?

På tværs af dette skel inden for nutidige utopistudier går en vilje til at nå ud over det ret ufrugtbare kriterium om korrespondens med den empiriske virkelighed, som ofte har været den første, tilsyneladende oplagte tilgang til emnet – altså spørgsmål, om f.eks. europæiske opfattelser af Amerika som et utopisk sted virkelig svarede til de amerikanske forhold, eller om de utopiske forestillinger af en kommunistisk, anarkistisk eller demokratisk fremtid nu også forudsagde den virkelige historiske udvikling. At de utopiske forestillinger har ‘taget fejl’ i henseende til faktiske forhold, er reelt kun at klandre utopierne for at være utopier.

Nutidige utopistudier går andre veje. Utopier og utopiske funktioner udforskes her som udtryk for visionær kraft, som bestræbelser på at fantasere sig fri af det bestående og derigennem anfægte dets herredømme. Utopier analyseres her som performative konstruktioner af imaginære rum, som leverer ståsteder for kritik af bestemte elementer af den bestående orden. Derved danner de også grundlag for historiske fænomener – ikke først og fremmest ved den sociale realisering af de utopiske fantasier, men især ved at grundlægge eller styrke virkelige sociale bevægelser, kritiske diskussioner og modsvar, såvel alternative utopiske visioner som deres modsætninger: dystopiens mørke, ofte advarende skildringer og de antiutopiske, dvs. utopikritiske eller utopiafvisende, standpunkter. Aktuelle utopistudier har tillige blik for de historiske betingelser for utopiernes fremvækst og former, som ofte står i et paradoksalt forhold til utopiernes egen hævvelse af fri fantasi.

Sådanne utopistudier har lange aner. Det vel nok væsentligste pejlemærke er fortsat Ernst Blochs tænkning om utopiens ånd, håbets princip og kategorien mulighed som et ‘endnu ikke’, der er funderet i manglen i nuet, dets ufuldendthed. Hans

formuleringer er ofte så poetisk-fortættede, at de kan føles som mystik, men er lige så ofte uventet ligefremme, idet de atter og atter udpeger nye analyseperspektiver. Hans enorme hovedværk *Das Prinzip Hoffnung* (1959), der sammenfatter årtiers arbejde, analyserer de klassiske statsromaners og teknologiske og videnskabelige forestillingers 'abstrakte' arkitekttegninger, men peger samtidig på deres mulige udvikling hen mod den 'konkrete', dvs. historisk medierede, utopi. Samtidig udpeger han utopiske funktioner i de mest uventede sammenhænge, der ved første øjekast kan synes helt mættet af det beståendes ideologiske dominans og slette uendelighed: reklamens glitrende verden, lotterisedlen, dansestævnet, det nazistiske massesemøde.¹ Dette skrift, der må ses i sammenhæng med Blochs øvrige værker, står stadig som en central og uomgængelig udfordring for utopifeltet. Det kan og bør omgås kritisk, men det kan næppe forsvares blot at ignorere det eller vige uden om det – selv om mange utopitænkere har forsøgt det. Den formentlig væsentligste arvtager til Blochs utopitænkning, i hvert fald i den engelsktalende del af den internationale offentlighed, er den amerikanske litterat Fredric Jameson. Med afsæt i den vestlige marxisme har han gennem nu mere end fire årtier udfoldet vidt forskellige facetter af det utopiske. Ikke mindst har han udforsket, hvorledes ideologiske legitimeringer og reproduktioner af det bestående bestandigt både næres af appellen til utopiske længsler og undergraves indefra af dem.²

Gennem de seneste par årtier har utopistudierne i den engelsktalende verden desuden gennemlevet en væsentlig institutionalisering. Det væsentligste forum for utopistudier i dag er således det nordamerikanske Society for Utopian Studies, der publicerer tidsskriftet *Utopian Studies* og afholder årlige konferencer.³ Dette har også fået en mindre søskende, Utopian Studies Society Europe, hvis møder ligeledes danner grundlag for meget af det internationale arbejde med utopier.⁴ Udgangspunktet for dette miljø har først og fremmest været interessen for utopi som litteratur, men politiske interesser har også bestandigt vævet sig ind i de litterære, og i stigende grad omfatter dette miljø også f.eks. sociologer og politologer, om end tyngden fortsat ligger i det litterære.⁵ Her samles en række af den nuværende engelsksprogede utopiforsknings vigtigste figurer som Lyman Tower Sargent, Tom Moylan, Darko Suvin, Ruth Levitas, Vincent Geoghegan og Lucy Sargisson. Nogle af de samme folk er tilknyttet Ralahine Centre of Utopian

1 Ernst Bloch: *Das Prinzip Hoffnung*, Frankfurt a.M.: Suhrkamp, 1959. Til Blochs utopitænkning: Jørn Erslev Andersen m.fl.: *Ernst Bloch – en introduktion*, Århus: Modtryk, 1982; Vincent Geoghegan: *Ernst Bloch*, London & New York: Routledge, 1996; Wayne Hudson: *The Marxist Philosophy of Ernst Bloch*, London & Basingstoke: Macmillan, 1982; Jamie Owen Daniel & Tom Moylan (red.): *Not Yet: Reconsidering Ernst Bloch*, London & New York: Verso, 1997.

2 Jf. især Fredric Jamesons værker *Archaeologies of the Future: The Desire Called Utopia and Other Science Fictions*, London: Verso, 2005; *The Political Unconscious*, London & New York: Routledge, 2010 [1981], især s. 271-290; *Marxism and Form: Twentieth-Century Dialectical Theories of Literature*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1971; foruden antologien *The Ideologies of Theory*, 2 bd., London: Routledge, 1988.

3 <http://utopian-studies.org/> (tilgået 24/9-2012).

4 <http://www.utopianstudieseurope.org/> (tilgået 24/9-2012).

5 Et udtryk for orienteringen mod det politologiske og den politiske idehistorie kan ses i nogle af Utopian Studies-miljøets egne udgivelser samt i utopitemanummeret af *Journal of Political Ideologies* 12:3, 2007.

Studies ved University of Limerick, der står bag en serie bogudgivelser på forlaget Peter Lang.⁶

Den amerikansk og britisk funderede institutionalisering af utopistudierne har været særdeles frugtbar og har givet et mere solidt grundlag for videre udforskning af emnet. Men den bør ikke få os til at glemme, at megen væsentlig utopiforskning stadig foregår uden for dette regi. Det gælder ikke kun for individuelle amerikanske og britiske bidrag som f.eks. Jamesons arbejder, kulturgeografen David Harveys vigtige *Spaces of Hope* (2000) eller akademiske diskussioner om emnet uafhængigt af Utopian Studies-kredsene. Det gælder også de ret anseelige resultater af såvel individuelle som kollektive utopistudier i andre dele af den internationale akademiske verden. De nystartede specialiserede organer og miljøer for utopistudier i Italien, Portugal og de spansk-talende lande synes ganske vist – i den udstrækning som man overhovedet kan få dem at se via nordeuropæiske biblioteker – ofte at lægge sig efter den engelsktalende verdens utopistudier.⁷ Men både den tysktalende og fransktalende verden rummer egne righoldige traditioner for utopiforskning, der på hver deres måde samtænker arven efter Blochs filosofi med andre elementer.

Den tyske utopiforskning er, så vidt vi ved, ikke centreret omkring noget institutionelt fællesskab. Alligevel – eller måske netop derfor – har det haft held til at favne et bredere spænd af fagtraditioner, end man ser hos de øvrige hovedsprog, om end fortsat med tydelig markering af faglige skel og med en tendens til spredt mangfoldighed snarere end samlende diskussioner. Dette ses ikke mindst i den store trebindsantologi *Utopieforschung*, publiceret i begyndelsen af 1980'erne med bidrag fra en lang række fremtrædende skikkelser fra vidt forskellige humanistiske og samfundsfaglige traditioner, men også i nyere diskussioner af utopikategoriens gyldighedsomfang og analysestrategiske implikationer.⁸

Fransk utopiforsknings vel nok mest centrale skikkelse gennem de seneste fire årtier er den politiske filosof Miguel Abensour. Hans navn kan man også

-
- 6 Jf. <http://www3.ul.ie/ralahinecentre/> (tilgæet 24/9 2012). Af de vigtigste titler må her nævnes Tom Moylan & Raffaella Baccolini (red.): *Utopia Method Vision: The Use Value of Social Dreaming*, Bern (m.fl.): Peter Lang, 2007; Michael J. Griffin & Tom Moylan (red.): *Exploring the Utopian Impulse: Essays on Utopian Thought and Practice*, Bern (m.fl.): Peter Lang, 2007; foruden et par genudgivelser af 'klassikere' fra Utopian Studies-miljøet: Vincent Geoghegan: *Utopianism and Marxism*, Bern (m.fl.): Peter Lang, 2008 (opr. 1987); Ruth Levitas: *The Concept of Utopia*, Bern (m.fl.): Peter Lang, 2010 (opr. 1990).
- 7 Jf. det italienske *Rivista di Studi Utopici* (<http://digilander.libero.it/ColomboUtopia/Rivista.htm>), det portugisiske *Morus: Utopia e rinascimento* (<http://www.unicamp.br/~berriel/numeros.htm>), det portugisisk publicerede, men engelsksprogede *Spaces of Utopia* (<http://ler.letras.up.pt/site/default.aspx?qry=ido5id174&sum=sim>) samt det spansk publicerede, men flersprogede *UTP: Utopia and Utopianism* (<http://www.utopiaandutopianism.com/>) (alle hjemmesider tilgæet 24/9-2012). Hvert af disse tidsskrifter har sigende nok kun få år på bagen. Det ældste af dem, *Morus*, begyndte således i 2004. Både *Rivista di Studi Utopici* og *Spaces of Utopia* rummer interessante bidrag, men synes at have indstillet publikationsvirksomheden.
- 8 Wilhelm Voßkamp (red.): *Utopieforschung. Interdisziplinäre Studien zur neuzeitlichen Utopie*, 3 bd., Stuttgart & Frankfurt am Main: J.B. Metzler, 1982-85; *Gegenworte. Zeitschrift für den Disput über Wissen* nr. 10, 2002; *Erwägen, Wissen, Ethik*, 16:3, 2005; Richard Saage: *Politische Utopien der Neuzeit*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1991; samme: *Utopieforschung. Eine Bilanz*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1997. Et forsøg på at formidle nogle af resultaterne af dette arbejde til den engelsksprogede offentlighed er Jörn Rüsen, Michael Fehr & Thomas Rieger (red.): *Thinking Utopia: Steps Into Other Worlds*, New York: Berghahn, 2005.

godt støde på i den engelsksprogede utopiforskning, men betegnende nok typisk kun på grundlag af E.P. Thompsons flygtige referat i efterordet til dennes bog om William Morris.⁹ Abensours overvejelser over utopien har især vægtet, hvorledes utopiske skildringer fra 1800-tallet udvikler sig fra den 'klassiske' lukkede, detaljeret arkitekttegnede utopi hen mod mere åbne, søgende, dialogiske former, der nok opretholder utopiforfatteren som talende og tænkende autoritet, men samtidig undergraver denne autoritet gennem demokratiserende, inddragende diskussion. Derved understreger Abensour ikke mindst en nødvendig relation mellem det utopiske og det demokratiske, stærkt inspireret af blandt andre Claude Lefort.¹⁰ Denne grundlæggende insisteren på utopien som åbenhed og på behovet for at orientere denne tænkning mod andre end Ernst Bloch, ikke mindst Walter Benjamin, kendetegner også andre markante figurer i den franske utopiforskning, blandt andre Michael Löwy og Michèle Riot-Sarcey.¹¹ Derudover rummer de seneste mange årtiers franske filosofi en lang række tænkere og tanker, der vel ikke kan betegnes som utopistudier som sådanne, men ikke desto mindre har orienteret sig mod utopien som problem og leveret vigtige bidrag til videreudviklingen af feltet. Det gælder ikke mindst Paul Ricœur, Michel Foucault, Jacques Derrida og Jacques Rancière.

Dansk og nordisk utopiforskning har aldrig haft helt samme markant fokuserede form, men har dermed heller ikke lagt sig slavisk i forlængelse af nogen enkelt skole. Der findes dog adskillige tiltag til utopistudier også her, især fra tiåret omkring 1980 som en slags eftertanke til studenteroprør og universitetsmarxisme.¹² Denne mangel på en etableret dansk eller nordisk utopiforskningstradition er naturligvis ikke i sig selv en styrke, men den rummer forhåbentlig mulighed for at udforme dansk og nordisk utopiforskning uden den form for traditionsbunden dogmatik eller simple traditionskritik, der ikke altid viser sig frugtbar.

Med dette nummer af *K&K* vil vi gerne bidrage til at skabe en dansk og nordisk debat om og udforskning af utopier på et bredt, åbent og mangfoldigt grundlag.

-
- 9 E.P. Thompson: *William Morris: Romantic To Revolutionary*, London: Merlin, 1976. De engelske utopistudiers basering på dette referat påvises og imodegås ved en nøjere Abensour-læsning i Christine Nadi: 'Utopian Studies, Environmental Literatur, and the Legacy of an Idea: Educating Desire in Miguel Abensour and Ursula K. Le Guin', *Utopian Studies*, 21:1, 2010, s. 24-56.
- 10 Miguel Abensour: 'L'Histoire de l'Utopie et le Destin de sa critique', *Textures* 6/7, 1973, s. 3-26, og 8/9, 1974, s. 55-81; *L'Utopie de Thomas More à Walter Benjamin*, Paris: Sens & Tonka, 2000.
- 11 Michael Löwy: *Redemption and Utopia: Jewish Libertarian Thought in Central Europe*, Stanford; Stanford University Press, 1992. Michèle Riot-Sarcey: *Le réel de l'utopie. Essai sur le politique au XIXe siècle*, Paris: Albin Michel, 1998; samme (red.): *L'Utopie en questions. La philosophie hors de soi*, Saint-Denis: Presses universitaires de Vincennes, 2001; det glimrende lille opslagsværk *Dictionnaire des Utopies*, Paris: Larousse, 2006; samt f.eks. temanummeret af *Mouvements. Des idées et des luttes*, nr. 45-46/3-4, 2006.
- 12 Erslev Andersen (m.fl.) *Bloch – En introduktion* kan ses som eksempel på dette, sammen med f.eks. antologien *Hvad nu hvis*, Herning: Systime, 1984 (Årbog fra Det humanistiske fakultet, Aarhus Universitet); Jørn Falk: *Et jævnt og muntert virksomt Liv paa Jord* – *Vor uforbrugte kulturarv fra det nittende århundrede*, København: Akademisk forlag, 1980; Carsten Jensen: *Folkelighed og utopi. Brydninger i Hans Kirkes forfatterskab*, København: Gyldendal, 1981.

Bidragyderne til dette nummer stammer fra vidt forskellige humanistiske fag og har forskellige udgangspunkter for at beskæftige sig med emnet.

Vi indleder med Fredric Jamesons artikel "Utopiens politik", der oprindeligt er udgivet i *New Left Review* (2005). Her diskuterer Jameson både utopiens fortsatte relevans samt en række af de generelle problemstillinger og paradokser, der knytter sig til utopien som politisk og litterært fænomen. Han fremhæver, at utopien – både som psykologisk 'ønskeopfyldelse' og samfundsmæssig konstruktion – indgår i et modsætningsfyldt forhold til det politiske. For utopien forudsætter ifølge Jameson en form for suspension af det politiske, hvorfor utopier trives i perioder, der er præget af social grøde, men er uden politisk handling eller retning. For Jameson er utopien først og fremmest negativ – i den forstand, at dens funktion ikke er at bidrage til vores forestillinger om en bedre fremtid, men i stedet at vise, at vi er ude af stand til at forestille os sådan en fremtid på grund af den ideologiske lukning af det system, vi er fanget i. Derfor vil det for Jameson være umuligt at udforme en effektiv og kritisk politisk praksis for globaliseringens tidsalder uden at genoplive utopien.

Efter Jamesons aktuelle og teoretisk orienterede diskussion anlægges et mere historisk perspektiv på utopiens forskellige udtryksformer. I "Utopiska strategier i Christine de Pizans *Kvinnostaden*" undersøger Carin Franzén, hvilke strategier Christine de Pizan benytter i sin kreative omarbejdning af senmiddelalderlige diskursers tvetydige fremstilling af kvinder. Franzén viser, hvordan Christine de Pizan i eksempelvis *Le Livre de la Cité des Dames* (1404-05) approprierer og omskriver de etablerede diskurser, der var kendetegnet af en dialektik mellem hoflitteraturens idealisering af kvinder og eksplicit kvindefjendske fremstillinger. Herigennem åbnes der ifølge Franzén for et nyt – og utopisk – diskursivt rum, der kan danne rammen om dannelsen af kvindeligt subjektivitet. Franzén argumenterer endvidere for, at Christine de Pizan på den måde afdækker den kulturelle underbevidstheds voldelige og incestuøse forestillinger.

Mikkel Birk Jespersens "Gerrard Winstanleys ikonoklasme som immanent utopi" diskuterer, hvordan man kan forstå de utopiske tekster, som Gerrard Winstanley skrev under Den Engelske Revolution i midten af 1600-tallet. Gennem en læsning af Winstanleys utopiske *The Law of Freedom in a Platform* (1652) sammen med eksempler fra hans tidligere tekster argumenteres der for, at teksternes utopiske funktion er præget af en gennemgående og særegen politisk-religiøs ikonoklasme. Herigennem producerer Winstanley en dynamisk og egalitær utopi, som kommer til at stå som en udfordring af revolutionens dominerende puritanske og republikanske strømninger. Jespersen argumenterer for, at den utopiske diskurs på den måde gør det muligt at fremlæse nye dimensioner i revolutionens historiske forløb.

Historiens utopiske potentialer bliver også diskuteret i Bertel Nygaards artikel "Karl Marx og fortidens utopiske potentialer". Med udgangspunkt i en læsning af Marx' *Louis Bonarpartes attende Brumaire* (1852) argumenterer Nygaard for, at Marx udfolder en opfattelse af historisk tid som en differentiell social relation under stadig konstruktion. Som alternativ til tingsliggjorte tidsopfattelser, der legitime-

rer og opretholder det borgerlige samfund, finder vi ifølge Nygaard en forståelse af historien som en multilinear og konfliktuel proces. Nygaard argumenterer således for, at Marx' tilgang til fortidens utopiske potentialer fjerner sig fra både den erklærede 'realistiske' antiutopisme og utopismens eskapistiske drømmeri, men samtidig åbner et perspektiv for utopiske funktioner i både fortrængte fortidslevn og uindløste fremtidspotentialer, der trænger sig på i nutiden.

De politiske omvæltninger i første halvdel af det tyvende århundrede var også en grobund for markante utopiske forestillinger. Stefan Jonsson undersøger i "Total Teater – Samhällsutopier på scen under Weimarrepublikken" mellemkrigstidens radikale bestræbelser på at iscenesætte samfundet som sådan og herigennem gøre teatret til et medium for samfundets selvrepræsentation. Jonsson diskuterer især Erwin Piscators projekt om et "totalteater", som blev udviklet i samarbejde med Walter Gropius. Jonsson fremhæver, at Piscator og Gropius' interventioner kan siges at være blandt de mest ambitiøse af Weimarrepublikkens demokratiske eksperimenter, og han argumenterer bl.a. for, at deres kunstneriske praksis illustrerer Walter Benjamins æstetisk-politiske forestilling om et kunstværk, der bliver "absorberet af masserne".

Mens forskellige former for kommunisme igennem store dele af det tyvende århundrede udgjorde væsentlige omdrejningspunkter for utopiske ideer, var Sovjetunionens sammenbrud med til at ændre de historiske betingelser for utopisk tænkning. I "Tilbage til kosmos – den sovjetiske rumfartsmytologi i litteratur, film og kunst efter kommunismens fald" undersøger Jakob Ladegaard, hvordan de utopiske forestillinger, der prægede de populærkulturelle fremstillinger af Sovjetunionens rumfartsprogram efter Anden Verdenskrig, er blevet kritisk bearbejdet efter Murens fald. Artiklen diskuterer tre værker, der behandler dette: Victor Pelevins roman *Omon Ra* (1992), Adam Bartos fotobog *Kosmos – A Portrait of the Russian Space Age* (2001) og Aleksej Fedortjenkos film *First on the Moon* (2005). Ladegaard argumenterer for, at de tre værker illustrerer en udvikling i forholdet til rummytologien, der går fra kritisk afvisning og latterliggørelse til ambivalent nostalgi. Han argumenterer endvidere for, at denne udvikling er symptomatisk for en mere generel ændring i tilgangen til utopiske projekter i den aktuelle, postpolitiske periodes æstetiske og politiske forestillinger.

Utopiens aktuelle status og karakter er også emnet for Marie Laurberg og Camilla Jalvings "Performative utopier i samtidskunsten". Laurberg og Jalving argumenterer for, at der i det seneste årtis kunst og kunstkritik kan ses en fornyet interesse for utopien. Dog er der tale om en ny form for utopisk potentiale, som udforskes i et felt, der ligger hinsides både modernismens universalløsninger og postmodernismens kritik af de store fortællinger. De henter bl.a. inspiration hos Nicolas Bourriaud, som i sin *Relationel Æstetik* lancerer begrebet om "mikro-utopier", der er kendetegnede ved at være lokale, processuelle og inddragende. I forlængelse heraf diskuterer Laurberg og Jalving, hvordan værker af samtidskunstnere som bl.a. Andrea Zittel, Olafur Eliasson, Francis Alÿs og Tomás Saraceno fungerer som performative og midlertidige utopier. Ifølge Laurberg og Jalving spiller samtids-

kunstens fortsatte insistensen på utopien en afgørende rolle, fordi den opfordrer os til at genoverveje, hvad det er muligt at forestille sig, og hvad vi overhovedet er i stand til at ønske os.

Utopitemaet afrundes af endnu et bud på en teoretisk forståelse af utopien i form af Miguel Abensours artikel “Den vedblivende utopi”, der oprindeligt er udgivet i *Mortibus* (2006). Abensour undersøger her det, han kalder ‘den vedblivende utopi’, der ikke må forveksles med ideen om en evig utopi som et statisk og autoritært ideal. I modsætning hertil betegner udtrykket ‘den vedblivende utopi’ hos Abensour en stædig impuls i retning af frihed og retfærdighed. Det er en skrøbelig størrelse, der består i en stadig forskydning væk fra enhver indespærring i det virkelige. Abensour lokaliserer den vedblivende utopis forskellige “steder” på to forskellige niveauer: først ud fra Ernst Blochs ontologiske tænkning af utopien, efterfølgende med hjælp fra Emmanuel Levinas’ etiske filosofi, der tager udgangspunkt i mødet med den anden. Abensour diskuterer endvidere den vedblivende utopis aktuelle former, bl.a. utopiens forhold til frigørelsens dialektik samt den nære relation, han mener, eksisterer mellem utopien og demokratiet.

Uden for tema bringer vi Tarja-Liisa Hypéns artikel “Kändisförfattarens varumärke i Finland”. Hypén undersøger her forholdet mellem kendis-forfatteren og de såkaldte anerkendte forfattere. Mens anglo-amerikansk forskning ser kendis-forfatteren og bestseller-forfatteren som to forskellige forfattertyper, argumenterer Hypén for, at den finske forfatter Jari Tervo kombinerer de to typer. Hypén undersøger, hvordan forfatterens brand bliver dannet og ser på, hvordan det både påvirker forfatterens værker og receptionen af værkerne. Hun påpeger brandets begrænsende effekter, men undersøger også, hvordan det bl.a. giver forfatteren en mobilitet i det litterære felt og gør det muligt for ham at påvirke samfundet med sin produktion.

I tilslutning til utopitemaet byder nummeret på Benjamin Boysens replik “Hvad fatter Lacan gør, er altid det rigtige – eller er det?”, som er et svar på René Rasmusens kommentar til Boysen i K&K 113. Endelig bringer vi anmeldelser af Mikkel Bolts *En Anden Verden. Små kritiske epistler om de seneste års antikapitalistiske satsninger i kunst og politik og forsøgene på at udradere dem* (ved Jacob Wamberg) og af Christian Gether, Stine Høholt, Marie Laurberg (red.): *Utopia & Contemporary Art* (ved Lotte Philipsen). Desuden anmeldes Hans Vammens *Den tomme stat – Angst og ansvar i dansk politik 1848-64* (ved Carsten Juhl).

Temanummeret er redigeret af Mikkel Birk Jespersen, Stefan Jonsson, Jakob Ladegaard og Bertel Nygaard.